

ผลการใช้โปรแกรมสุขศึกษาเพื่อการส่งเสริมพฤติกรรมการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ชื่อผู้ศึกษา นางสาวจรรววรรณ ผิวสร้อย และคณะ

หน่วยงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์เฉียง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคมะเร็งตับเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลการประชุมสัมมนานานาชาติ “๙๖ ปีโรคใบไม้ในตับ” พบว่า ประเทศไทยมีผู้ป่วยสูงติดอันดับ ๑ ของโลก โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราผู้ป่วยสูงถึงร้อยละ ๘๕ ปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ คือ พฤติกรรมการบริโภคของคนในพื้นที่ ที่นิยมรับประทานอาหารประเภทปลาน้ำจืด สุก ๆ ดิบ ๆ จึงติดเชื่อพยาธิใบไม้ตับซึ่งเป็นสาเหตุของโรคต่อทางเดินน้ำดีหลายชนิดรวมทั้งโรคมะเร็งท่อน้ำดี ซึ่งประเทศไทยมีอุบัติการณ์ของโรคมะเร็งท่อน้ำดีสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลก โดยมีอัตราการตายกว่า ๘๐ คน ต่อวัน ถึงแม้จะมีการควบคุมโรคนานกว่า ๓๐ ปี แต่โรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งในท่อน้ำดียังคงมีผู้ป่วยสูง (รายงานของข่าวช่อง ๓ เข้าถึงเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔) จากข้อมูลการเฝ้าระวังผู้ป่วยโรคมะเร็ง ของหน่วยมะเร็ง โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่ปี ๒๐๐๒ -๒๐๐๙ พบว่า โรคมะเร็งตับเป็นโรคที่พบสูงที่สุด รองลงมาคือ มะเร็งปอด มะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก มะเร็งอื่น ๆ มะเร็งช่องปาก มะเร็งต่อมไทรอยด์ มะเร็งลำไส้ และมะเร็งรังไข่ ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีผู้ป่วยสูงสุด ๑๐ อันดับแรก คือ จังหวัดขอนแก่น รองลงมาคือ มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ เลย อุดธานี หนองคาย สกลนคร และบุรีรัมย์ (Hospital-based Tumor Registry, Srinagrind Hospital, KhonKaenUnivesity, ๒๐๑๐) ซึ่งได้มีการศึกษารูปแบบหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหา จากการศึกษาของ รุจิรา ดวงสงค์ และคณะ (๒๕๕๓) ได้ทำการพัฒนาเครือข่ายในการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยมีรูปแบบในการพัฒนา คือ การให้ความรู้ ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนา ๑) การรับรู้ความรุนแรงของโรคพยาธิใบไม้ตับ ๒) การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ ๓) ความตั้งใจในการป้องกันการโรคพยาธิใบไม้ตับ และ ๔) การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ รัชนิวรรณ แก้วโพนเพ็ก (๒๕๕๒) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาโดยการประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ ซึ่งนำไปสู่การเป็นโรคมะเร็งท่อน้ำดีในเด็กนักเรียนประถมศึกษา ตำบลทรายทอง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนา คือ ๑) การรับรู้ความรุนแรงของโรค ๒) การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค ๓) การรับรู้ความสามารถของตนเอง ๔) การรับรู้ผลลัพธ์จากการปฏิบัติ และการปฏิบัติ เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้พัฒนาโมเดลในการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยใช้หมู่บ้านที่มีอัตราการ

ติดเชื่อพยาธิใบไม้ตับสูงรอบแก่งละว้า อำเภอบ้านไผ่ เป็นพื้นที่ต้นแบบภายใต้โครงการที่เรียกว่า “โครงการละว้า” มีโครงการย่อย ที่ทำการศึกษาพยาธิใบไม้ตับทั้งในคนและสัตว์ นิเวศวิทยา และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรกินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ เพื่อเป็นโครงการต้นแบบในการหาแนวทางการควบคุม และป้องกันการติดพยาธิใบไม้ตับแบบบูรณาการโดยชุมชนมีส่วนร่วม จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ได้รูปแบบหลากหลาย การสร้างเครือข่ายสำหรับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ การใช้โปรแกรมสุขศึกษาในการจูงใจเพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับและการพัฒนาโมเดลแบบบูรณาการจากพื้นที่เสี่ยง ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในประเด็นการป้องกันและควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับ จากการทบทวนการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับ หรือพฤติกรรมป้องกันการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญของการเกิดโรคมะเร็งตับและโรคมะเร็งท่อน้ำดีในพื้นที่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ อีกทั้งในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ได้มีนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นในโครงการแก้ไขปัญหาพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดภาคอีสาน รวมทั้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงผลการใช้โปรแกรมสุขศึกษาเพื่อการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับของประชาชนในเขตโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์โดยมุ่งศึกษาในกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัวซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำสุขภาพในชุมชนเพื่อให้เป็นแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับของประชาชนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมสุขศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเขตโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงความรู้ และพฤติกรรมป้องกันการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเขตโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi- Experimental Research) โดยผู้วิจัยใช้ผลของการใช้โปรแกรมสุขศึกษาเพื่อการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเขตโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับการดำเนินงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว ซึ่งประกอบด้วย การบรรยายให้ความรู้ การสาธิต การอภิปรายกลุ่มและการสนับสนุนในชุมชน ดำเนินการระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒-กรกฎาคม ๒๕๖๒

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่าง เป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว จำนวนทั้งหมด ๖๔คนโดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาใช้หลักของ (ชลธรคจ.๒๕๕๓) ไม่น้อยกว่า ๓๐ คน ได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง(Purposive sampling) ตามจำนวนที่ต้องการจำนวน ๖๔ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมสุขศึกษาเพื่อการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการโรคพยาธิใบไม้ตับ ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆดังนี้
 - กิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ ด้วยการบรรยายให้ความรู้ ประกอบการเปิดวีดีทัศน์ การแจกคู่มือความรู้และแผ่นพับ พร้อมการซักถามอภิปราย
 - กิจกรรมการรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับเกิดจากสาเหตุใด โดยการแบ่งกลุ่มร่วมกัน แสดงความคิดเห็นในประเด็น บุคคลที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ เกิดจากสาเหตุใด ผลเสียและผลกระทบเมื่อเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคพยาธิใบไม้ตับเป็นอย่างไร และข้อดีและข้อเสีย เกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ
 - กิจกรรมความคาดหวังเกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ
 - กิจกรรมความตั้งใจเกี่ยวกับการกาป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ
 - กิจกรรมการเยี่ยมบ้านกระตุ้นเตือนจากเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว
 - กิจกรรมการได้รับข้อมูลข่าวสารประจำหมู่บ้านจากหอกระจายข่าว
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการวัดตัวแปร ประกอบด้วย แบบเก็บข้อมูลทั่วไป แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมป้องกันการโรคพยาธิใบไม้ตับ แบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมป้องกันการโรคพยาธิใบไม้ตับ และแบบสอบถามพฤติกรรมป้องกันการโรคพยาธิใบไม้ตับ ประกอบด้วยการปฏิบัติตนในการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ และพฤติกรรมกรบริโภคอาหาร

ขั้นเตรียมการ

๑. ต่อประสานงานผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ชี้แจงโครงการในพื้นที่
๒. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ขั้นก่อนทดลอง

เก็บข้อมูลก่อนทดลอง (สัปดาห์ที่ ๑)

ขั้นทดลอง

๑. กิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ (สัปดาห์ที่ ๒, ๖, ๑๐และ๑๔)
๒. กิจกรรมการรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ(สัปดาห์ที่ ๒)
๓. กิจกรรมความคาดหวังเกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ (สัปดาห์ที่ ๒)
๔. กิจกรรมความตั้งใจเกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ (สัปดาห์ที่ ๒)

๕. กิจกรรมการเยี่ยมบ้านกระตุ้นเตือนจากเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองบัว (สัปดาห์ที่ ๖,๑๐และ ๑๔)
๖. กิจกรรมการได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน (สัปดาห์ ที่ ๑๔ – ๒๒)

ชั้นหลังการทดลอง

เก็บข้อมูลหลังการทดลองสัปดาห์ที่ ๒๒

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์และทดสอบต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลคะแนนความรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป